

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Doctiss[imo] Humanissimoque Viro, D. Petro Castellano, Tutelensium
Episcopo, anagnostiæ Regio, Petrus Galandius S. P. D.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

Doctiss. Humanissimoque Viro,
D. PETRO CASTELLANO,
Tutelsenium Episcopo, anagnostæ Regio,
PETRUS GALANDIUS
S. P. D.

Sæpenumero mirari soleo, Antistes ornatissime, cur in tanta præclarorum ingeniorum multitudine, tanta bonorum auctorum luce, qui quotidie novo splendore prodeunt, tam pauci cum in cæteris artibus summis, tum præcipue in eloquentia, admirabiles existant. Ac possit aliquis jure quodammodo in aliis reconditioribus disciplinis linguæ Græcæ ignorantiam prætexere, cum ad hanc diem Latina fere sola nobis in usu fuerit, & qui disciplinas eas tradere sunt aggressi, tam procul à vera Græcorum methodo abfuerint, ut nulla eos propinquitate contingere videantur. Nam & plurima aliena fide miscendo Plinius, centones interfecisse, & de medicina loquens Celsus, latine quidem, temere tamen multa pronuntiasse, & quod ait Persius, corvos passim secutus dici potest: & hoc præstare philosophi Seneca, quod vitia strenue & Stoice insectetur. Porro Ciceronem constat in eo genere ad Platonis æmulationem per dialogos philosophiæ frustra quædam ab aliis tractata concinuisse ad pompam potius & splendorem, quam ulla methodi commoditate instituisse. Eloquentiam vero, rerum, ut Euripides ait, reginam, à nobis in hodiernum diem turpiter neglectam, quo ore excusabimus? Ea enim non poëtis & historicis modo, quibus Græcis pares esse facile possumus, verumetiam Ciceronis immortalibus orationibus, & ad eam via perveniendi ejusdem & Quintiliani præceptionibus certissima, tam ad vivum expressa est, ut non æquatam hac parte Græciam solum, verum etiam longissimo intervallo superatam existimem. Nam cum tenui, medio, & sublimi, tribus dicendi generibus, quæ nobis docere, delectare, movere, tria oratoris officia referunt,
universa

*universa contineatur eloquentia: iis ita omnibus ubertim efflo-
ruit Cicero, ut non modo qui in horum singulis excelluerunt
apud Græcos plurimi, verumetiam Demosthenem ipsum, cui
hæc laus uni tanquam principi tribuitur, facile, præcipuis in
eloquentia rebus anteverterit. Nam ut cum eo Demosthenes
docendi diligentia, atque omni inveniendi acumine paria fece-
rit, ornatu tamen & salibus, commotionisque & commiserationis
vehementia cedat necesse est. Jam vero de præceptis
viam ad eloquentiam communientibus si sermo instituat, qui
Græcorum de Rhetorica libros magna superstitione atque
ambitione ad ingenii ostentationem comparatos, cum Cicero-
nis & Quintiliani politissimis scriptis, quæ nihil supervacui,
nihil impediti, nihil non ad artem pertinentis complectuntur,
comparaverit? Et sane pervulgata quædam rhetorum præcep-
ta negligens prætermiserit aut breviter perstrinxerit Cicero,
viri consularis & in eloquentia eminentissimi servata dignitate:
quid in Quintiliano, vivo quodam præceptionum omnis
generis exundante gurgite, quod vel ad mores, vel ad docentis
discentisque, utilitatem pertineat, desiderare possis? Quo
magis Ciceronis quibusdam simiis nihil ejus præter umbram &
larvam habentibus, infensus sum, qui Quintilianum prolixum,
& nullo certo docentem ordine clamitantes, de manibus
studiosorum excutere meditantur. Cujus mentem, & susceptam
à principio ad finem instituendi rationem, si intentis oculis
acrius intueantur, facile obstinatum in prava sententia
animum mutaverint. Tanta enim facundia, diligentia, dexteritate,
industria ab imis fundamentis ad summa fastigia partibus
omnibus expressam hanc eloquentiæ architecturam comperient,
ut pravis affectibus depositis, facile confessuri sint, nihil in
eo genere ne mente quidem & cogitatione perfectius concipi posse.
Tradiderunt rhetorica varii cum Latini tum Græci: quorum cum
alii tanquam neglectis carceribus metam solam spectarent,
elementa, & omnium disciplinarum studia sine quibus
eloquentiæ corpus nullo modo coalescere potest, prætermiserunt.
Alii ex difficultate inusitata, nomi-
nis*

D E D I C A T O R I A .

nis & famæ cupiditate, his flexibus & meandris rhetorica implicuerunt, ut & Dædali juxta poëtas labyrintho te facilius quam è sinuosis eorum divisionibus explicare queas. Alii ea sermonis inopia & paupertate eadem tradere sunt aggressi, ut non modo non inflammarent ad eloquentiæ studium bene dicendi cupidos, verumetiam deterrerent. Plerique vero cum linguæ atque animi divortium facerent, tam sunt subtiliter de rebus iisdem nugati, ut de moribus, officio, & omni virtutum usu non aliter conticuerint, quam si ea ab oratoris professione alienissima fuissent. Ac Fabius cum fastigia non posse consistere nisi bene jactis fundamentis judicaret, ad ipsam pueri statim nati balbutientem infantiam, & minima quæque, sine quibus majoribus locus esse nequit, demittere sese non recusavit. A nutricibus enim æqualibus, pædagogisque sanctis juxta ac disertis incipiens, cum puerum tanquam gremio fovendum suscepisset, ad præceptorem in schola publica præstantissimum qui non acerbis studiorum exactor sit, sed per lusum & jucundam æmulationem assiduus magis quam vehemens excitator, deducit. Legere, scribere, pronuntiare singulari artificio docet: exercitatione optima & gravissima paulatim ediscendi, memoriam firmat. Ipsius etiam præceptoris officia persequens, ut illi discipuli ingenium explorandum sit: ut ad ejus naturam seipsum accommodare, optimis animum imbueret, mores suos austeritate & comitate temperare, ut alias omnes disciplinas ordine ante rhetorica tradere (quod utinam nostris temporibus negligi, jure queri non possumus) ut professionum discrimen facere, autorumque delectum habere debeat, gravissime præcipit. Hinc rhetorices progymnasmatibus breviter percussis, summa ejusdem capita oratione locupletissima discutit, de ipsius utilitate, materia, simul & divisione, totoque genere & substantia. His accedunt ex libro tertio statim scitu perquam necessariæ quæstiones de rhetorices origine & initio, progressu, perfectione, partibus, statibus, quæstionum & caussarum generibus, in quibus inventionis & dispositionis fontes aperiuntur, & hæc quidem tribus primis libris. Qua-

* *

tuor

EPISTOLA

tuor autem sequentibus in partibus orationis ordine quodam doctrinae faciliori inventionis & dispositionis usum ostendit. Et quamvis dispositionem conjunctam esse velit cum inventione, quam duplicem facit, unam quae ad docendum, alteram quae ad affectus movendos pertineat: illam tamen peculiariter libro septimo describit, ubi quotuplex sit, quid sit, quanta sit ejus utilitas, primum in universum, deinde in singulis causarum generibus & statibus prudentissime docet. Elocutionem autem, quod & difficillima & in immensum effusa sit, cui memoriam & pronuntiationem adnectit, ad peculiarem tractationem in quatuor libros sequentes rejicit. Quibus cum quicquid de arte dici potest abunde edisseruisset, cumque ad partes divisionis libro secundo factae, de artifice, arte, & opere respiceret, ultimo libro qui mores ipsius oratoris, quae causas suscipiendi, discendi agendique ratio, finisque & quae post finem studia esse debeant, magna cum dignitate praescribit. Et ne parum alere facundiam & augere vires eloquentiae posset, si aliorum more praecipua sterilia & nuda traderet, sine ulla subtilitatis affectatione, quae robur omne naturae & virtutem artium debilitare concidendo solet bonos medicos, qui cum absynthium propinant, praelito melle poculo fallunt, imitatus est. Ea enim tanto verborum ornatu velut ossa carne operuit, & sententiarum interjectarum gravitate tanquam nervosis toris adstrinxit, tanta sermonis copia, quae à Cicero brevitate constricta, rudioribus obscura esse poterant, late persequendo explanavit, ut luce clariora omnia, omnia admirabilia, jucunda, amabiliaque juvenibus reddiderit. Quem si quis objiciat non esse structurae artificio, compositionisque concinnitate & numeris Cicero similem, respondebo, non propterea disertum & eloquentem non esse. An idcirco non habet orationem, quantum in hac praceptorum traditione fieri potest numerosam? Quenam rerum natura est, quae in eodem genere non habeat complura dissimilia, consimili tamen laude digna. Id nos docent innumerabiles quas auribus atque oculis colligimus voluptates, quae diversae nostros tamen sensus ita delectant,

D E D I C A T O R I A .

delectant, ut difficillimum sit judicare à qua maxime afficiantur. Quid Cæsar proprie eleganterque dicere contentus, Plinius, Suetonius, Titus Livius, in quo Pollio patavinitatem notavit, Ciceroni dissimillimi: an propterea non legendi, non in diverso genere suscipiendi? Quanquam in his institutionibus oratoriis, in quibus oratione perpetua uti non potest, minus id à Fabio requirendum erat, quam in ejus orationibus aut declamationibus: quæ si extarent hodie earum loco quæ suppositivæ Quintiliani nomine circumferuntur, quamplurimas virtutes Tullianis proximas in his fortasse animadverteremus. Atque ut quod sentio, exemplo plane familiari patefaciam, tantum utilitatis adferre eloquentiæ studiosis post Ciceronem mihi Fabius videtur, quantum medicinam tractantibus post Hippocratem Galenus. Ne igitur eum qui tos res tam dissipatas & genere distantes, vinculo tamen naturæ quodam inter se colligatas, nec aliter ad eum quem quærimus perficiendum, quam flores & succos diversorum generum ad mellis suavissimum saporem, necessarias in unum tanto facilitatis studio congesserit, perfricta fronte tanquam confusum aut prolixum vituperemus: neque præstantissimorum autorum, quos omnino duos in hoc genere habemus, perniciosum divortium admittamus: nec vero si nobis terra in Italiam via pateat, mare ad magnas merces importandas accommodatius, intercludamus. Sed ut ad id unde digressa est, nostra revertatur oratio, hanc ego fastidiosam & insolentem quorundam censuram, qui pro Cicerone non aliter umbram ejus, quam apud poëtas pro Funone nubem Ixion, amplectuntur, inter cæteras causam statuo cur tam pauci hodie vere eloquentes evadant: & Ciceronis amore inflammati, cutem summam atque extima quædam lineamenta, non animum aut spiritum assequantur. Ac cum me animo & cogitatione ad exquirendas hujus eloquentium penuriæ causas attentius convertito, longe maximam eloquentiæ pestem adferre mihi videtur, qui pro gravioris notæ autoribus ineptissimos libellos (qui quotidie primo cogitationis impetu, tanquam è satis Cadmi serpentis dentibus emergunt) impe-

EPISTOLA

ritæ juventuti obrudunt. Cum enim gravium autorum sententia idem esse in animorum affectionibus atque saporibus coloribusque constet, ut quemadmodum quo primum colore simplex vellerum candor tingitur, elui, quem liquorem testa recens combiberit, abstergi non possit, sic quæ tenellis animis primum infederunt, vitiosa præsertim, vix unquam mutari contingat: à prodigiosis ejusmodi libellis par erat adolescentes esse primis annis remotissimos, & Ciceroni Quintilianoque, qui acuerunt & alere ingenia possunt, addictissimos. In hos itaque rei literariæ scopulos cum semel incurrerunt nullo judicio præditi adolescentes, vel cum voluptatum studio laborem detrectant, vel ad quæstuosas artes præpropere festinant, facile tanquam naufragio studiorum omnium facto eloquentiæ & sapientiæ curam abjiciunt: non alia quidem clementia, quam qui rivulis aut potius turbidis lacunis contenti, limpidissimos fontes, & pleno torrentes alveo fluxivos aspernantur. Quid aliud his qui ante tempus à gravium autorum monumentis abducuntur, contingere putandum est, quam spuris ejectis, qui certæ nutricis uberum beneficio privati, nunquam virile corporis robur colligunt? Qui poterunt avaritia atque ambitione quasi abortu quodam ad honores & sordidam advectionum stipem præmature abrepti sibi utiles, aut patriæ cives salutare esse? Nulla severiore disciplina in tuto collocatis moribus, nulla subnixi bonarum artium scientia, effræni vitæ licentia, & falsæ doctrinæ persuasionem tumentes, cum se ad gubernacula reipublicæ tractanda evehi vident, quid non sibi licere autumant? quam insolescunt? in quæ flagitia sese non ingurgitant? quid fecunditate inscitæ suæ immundo contactu veluti Harpyiæ Vergilianæ non contaminant? Quid discordiis non committunt, & in rem privatam convertunt? Quem non virum bonum religionis aut æquitatis assimilatiæ specie opprimere conantur? Itaque pro pacificatoribus, discordiarum flabella: pro religionis & legum assertoribus, proditores & perniciosissima busta: pro civibus honestis, utilibus & salutaribus, probra, pestes & funera sunt reipublicæ. Quis bene natus non indi-

indignissime ferat, sacrorum concionatorum ex horum autorum contemptu fœdam inscitiam? qui cum ex Sophistarum & barbarorum hominum tenebris prodigiosa quadam rerum & verborum farragine sint instructi, nec populum docent veram dereligionem persuasionem, & spinis quibusdam omnia exasperantes nullis dictionis aut sententiarum ornamentis delectant, nec majoribus affectibus ad veram pietatem inflammant. Quibus eo minus ignoscendum esse puto quod omnibus fere curiis & judiciis exclusa hodie vetus illa fori Romani dicendi facultas, apud hos solos locum habere videatur: quodque ipsi in his rebus versentur, quæ nullum ornamentorum, amplificatorum, aut locorum communium genus respuant. Hæc ad te doctissimum hominem pro tua prudentia atque dignitate occupationumque magnitudine nimis fortasse multa, pro rei vero necessitate pauca admodum, scribenda duxi: non ut Quintiliano satis ex sese judiciis sanis commendato, aliquam oratione nostra commendationem conciliarem, verum ut quid tu de restituenda perturbata disciplina veteri, & certo tradendarum artium constituendo ordine, non ita pridem sensisses, tibi in memoriam revocarem. Memineram enim te ante annum Regis sapientissimi, humanissimi, atque omnium literarum studiosissimi jussu id non animo solum agitasse, ac usurpasse sermonibus, verumetiam scriptis acutissimis mandavisse, & vehementer ei placuisse primam descriptionem tuam. Cumque autoritate & gratia tantum hodie apud illum dicendi cupidissimum quantum mortalium nemo, valeas, sisque reconditarum omnium artium cognitione, atque insuper incomparabili eloquentia clarissimus: facile rectam viam qua ad eam perveniendum sit, tuis auspiciis aliis indicari & præscribi, & loco motam perturbatamque veterem instituendi rationem in gradum & pristinam dignitatem reponi posse speravimus. Quam ad rem egregie stabiliendam quam esset optandum à regia providentia & potestate, ut Critici pravus affectibus exuti, & disciplinis omnibus non leviter tincti deligerentur, qui, ne statim cum nutricis lacte errorem sugere

EPISTOLA DEDICATORIA.

possemus, constitutam cum ratione formam retinerent, & ne in posterum libellorum novorum perversitate depravari, extinctis naturæ igniculis, possent inconsiderati juvenes, providerent. Nam quos adhuc experti sumus ficulnos plane censores, qui, frugibus glandem anteponunt, & de literis non aliter quam de coloribus cæci judicant, quis aliquo judicio præditus diutius ferat? Hæc me vehemens juvandæ rei literariæ cura studiumque impulit, ut ad te scriberem; & ut simul opus ipsum nostra industria illustratum mitterem, insignis cupiditas tibi significandi, quantum laboris in eo vetusta cum novis exemplaria conferendo, cum doctis viris communicando, animadversione digna notando, obscura explicando, depravata reponendo & corrigendo, exhauissemus. Nam cum omnes docti certatim tibi velut Apollini musarum choro præsidenti non quantum merere hac eruditione & moribus, verum quantum possunt deferant, multis ego beneficiis nec iis vulgaribus à te affectus, ingratiissimus sim omnium mortalium, nisi aliquo ingenii monumento, quanti te faciam, quantumque tibi literæ debeant, apud omnes testatum relinquam. Vale. Parisiis è gymnasio nostro Becodiano.

D E